

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БАРЧУК КАТЕРИНА ВАЛЕНТИНІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, доктор
економічних наук, професор
_____ Марина САВЧЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

**Особливості міждержавних міграційних зв'язків України: актуальні
проблеми та перспективи розвитку**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Юлія ІЩУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор філософії, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за
національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Барчук К. В. Особливості міждержавних міграційних зв'язків України: актуальні проблеми та перспективи розвитку. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджено актуальні проблеми та причини міграції з України. Показано динаміку зменшення населення України, кількість грошових переказів в Україну з-за кордону. Встановлено основні причини виїзду з України та подальші перспективи для вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: міграція, населення, війна, біженці, Україна, МОМ.

52 с., 1 табл., 14 рис., бібліограф.: 31 найм.

ABSTRACT

Barchuk K. V. Peculiarities of Interstate Migration Relations of Ukraine: Current Problems and Development Prospects. Specialty 292 International Economic Relations. Educational program «International Business. Business Translation». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2024.

The qualification (bachelor's) thesis investigates the current problems and causes of migration from Ukraine. It shows the dynamics of population decline in Ukraine and the volume of money transfers to Ukraine from abroad. The main reasons for leaving Ukraine and the future prospects for solving this problem are identified.

Keywords: migration, population, war, refugees, Ukraine, IOM.

52 p., 1 tabl., 14 fig., bibliography: 31 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ.....	7
1.1 Основні поняття міграції та міграційних зв'язків	7
1.2 Теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів.....	10
1.3 Види та класифікація міжнародних міграційних процесів.....	12
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	18
2.1 Оцінка процесів міграції у світовій економіці	18
2.2 Аналіз міграційних процесів в Україні.....	22
2.3 Динаміка грошових переказів трудових мігрантів в Україну	28
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	36
3.1 Вплив змін у світі на міграційні потоки України	36
3.2 Проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України.....	40
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Міграція населення є результатом глобалізаційних процесів і має об'єктивний характер. Зараз, і хоча це малоймовірно в майбутньому, буде можливість принаймні демократично призупинити діяльність перехідного процесу.

Міграція – це складне соціально-економічне явище, яке, з одного боку, чутливе до соціальних змін, а з іншого – є причиною цих змін. Сучасні міжнародні міграційні потоки мають непередбачуваний масштаб, оскільки в цьому процесі беруть участь майже всі країни.

Україна входить в глобальний економічний простір і глибоко інтегрована у всі сфери економіки, соціуму та політики. Участь України в міжнародних міграційних процесах постійно зростає: збільшується як туристичний потік, так і міграційний, що включає виїзд за кордон для роботи, навчання та зміни місця постійного перебування.

Економічні фактори виступають основною причиною міграції у світі, оскільки люди переселяються з метою отримання вищих доходів та кращого життя. Однак на сьогодні масштабними також стають міграції, викликані війнами, збройними конфліктами, екологічними і техногенними катастрофами.

Зростає актуальність трудових міграційних питань, оскільки вони значно впливають на демографічну та соціально-економічну ситуацію в Україні. Наша країна спостерігає відставання в рівні та якості життя населення порівняно з більшістю сусідніх європейських країн. Це стимулює частину активного та мобільного населення, зокрема молодих людей, переїхати до інших країн. Їхня міграція спрямована на вирішення не лише економічних питань, а й на створення комфортного, стабільного життя, де є безпечне середовище, доступні якісні медичні послуги, розвинена соціальна інфраструктура, зручний транспорт, доглянуті вулиці та інші важливі аспекти.

Метою кваліфікаційної (бакалаврської) роботи є аналіз теоретичних засад змісту, структури, принципів міждержавних міграційних зв'язків України, вивчення актуальних проблем, пов'язаних з міграцією та її впливом на економіку країни.

Об'єктом дослідження є міграційні процеси, що включають в себе взаємодію та обмін міграційними потоками між Україною та іншими країнами, а **предметом** – структура, динаміка та особливості міжнародних міграційних процесів, які впливають на Україну, а також аспекти міграційної політики та її вплив на різні сфери суспільства.

Для досягнення поставленої мети були поставлені та вирішені наступні **завдання**:

- вивчити та проаналізувати основні поняття міграції та міграційних зв'язків;
- розглянути теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів;
- класифікувати та визначити види міжнародних міграційних процесів;
- оцінити вплив процесів міграції на світову економіку;
- проаналізувати сучасний стан міграційних процесів в Україні;
- дослідити внутрішні міграційні процеси в Україні;
- розглянути вплив змін у світі на міграційні потоки в Україні;
- визначити проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України.

Інформаційна база дослідження. У роботі використовувалися річні та квартальні звіти Світового Банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, ЮНКТАД, МОМ та статистичні дані відповідних організацій.

При написанні кваліфікаційної роботи було використано такі загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**, як систематизація, логічне узагальнення, групування формулювання висновків з проведених

досліджень, методи економічної статистики даних для характеристики розвитку певних економічних факторів.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Робота дозволяє розкрити та проаналізувати основні теорії, концепції та моделі, що описують міжнародні міграційні зв'язки України. Вона допомагає зрозуміти, як ці зв'язки впливають на демографічні, економічні та соціокультурні процеси в країні. Результати дослідження мають значення для політиків та громадськості, оскільки вони висвітлюють актуальні проблеми і перспективи розвитку міграційної політики України.

Практична значимість роботи полягає в тому, що вона дозволяє розробити рекомендації для покращення міграційних стратегій та програм, спрямованих на інтеграцію мігрантів у суспільство та економіку країни. Результати дослідження можуть служити основою для розробки нових підходів до управління міграційними процесами та для зміцнення міжнародних відносин через сприяння міжнародній співпраці та взаєморозумінню.

Апробація результатів дослідження. Праці XXIV Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених "Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці" (м. Вінниця 18 квітня 2024р.).

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 52 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

1.1 Основні поняття міграції та міграційних зв'язків

Міграція - це процес зміни постійного місця проживання індивідів чи - соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну. Міграцією є також переїзд на проживання із села в місто і навпаки.

Водночас, вступаючи в нове тисячоліття, характер міжнародних міграційних процесів істотно змінився порівняно з 50-річною давниною. За сучасних умов міжнародна міграція набула великих масштабів, охопивши майже всі країни світу, а міграційні потоки зазнали якісних змін. Протиріччя та проблеми, спричинені імміграцією, є дуже помітними, чи то в країнах походження іммігрантів, у країнах проживання чи міжнародному співтоваристві, і вимагають нагляду, який має базуватися на науковій основі.

У XXI столітті сформувалася глобальна система міграційних потоків, яка охопила майже всі країни. Процес глобалізації та швидкі зміни у світовій політичній та економічній системі призвели до інтенсифікації міграційних потоків у всьому світі, формування нової моделі імміграції у світі, найважливішими характеристиками якої є наступні [2]:

- безпрецедентне розширення масштабів і географії міжнародної міграції;
- зміни в структурі міжнародних міграційних потоків;
- важливість трудової міграції – постійне зростання та структурна «непереборність» нелегальної трудової міграції;
- зростання масштабів і географічного охоплення вимушеної міграції;
- підвищення значення міжнародної міграції населення в соціально-економічному розвитку сучасної світової господарської системи;
- подвійні риси сучасної імміграційної політики в деяких розвинених країнах.

Міграція населення відіграє важливу роль у сучасному світі і стосується практично всіх країн світу. Транскордонна мобільність робочої сили є частиною соціального процесу міграції населення, який є складним за своєю природою та має багатоманітні прояви та наслідки. На цей процес впливають різноманітні демографічні, політичні, соціально-економічні та інші фактори, але варто зазначити, що міжнародна міграція в свою чергу впливає на розвиток соціально-економічних систем на національному, регіонально-наднаціональному та глобальному рівнях.

Соціально-економічна сутність міграції населення полягає в забезпеченні кількісної та якісної відповідності між попитом на робочу силу та її наявністю в різних регіонах країни, а також у реалізації прагнення працівників задовольнити свої особисті соціальні, професійні, кваліфікаційні потреби і духовної природи.

Міграція в широкому розумінні охоплює всі види переміщень населення в просторі — сезонні, періодичні, маятникові — крім розселення. Це широкомасштабні переміщення населення через певні територіальні межі, незалежно від тривалості, регулярності та цільової спрямованості, постійно або більш-менш змінюючи місце проживання, а іноді навіть без зміни місця проживання. Міграція населення складається з міграційних потоків, тому поняття міграція вживається в збірному значенні та у множині.

Будь-яка імміграційна поведінка виникає під впливом складних мотивацій. Вони залежать від суб'єктивних і об'єктивних причин: з одного боку, імміграція відбувається за особистим бажанням - кожен громадянин має право і можливість самостійно обирати місце проживання і роботи, тобто задовольняти свої різноманітні потреби в матеріальному плані, заняття тощо потреба. Кваліфікація та духовна природа.

Фактори міграції також поділяються на неконтрольовані та соціально контрольовані, а саме - умови (природні умови різних регіонів і населених пунктів, ступінь освоєння, життєдіяльності та благоустрою, географічне розташування) і регулюючі фактори (населення - інтенсивність міграції).

Природний приріст населення, віковий і статевий склад, співвідношення місцевого населення і нових іммігрантів, старих іммігрантів і нових іммігрантів, відмінності між різними групами в мові, духовній культурі, побуті, національному етикеті, соціальній психології та ін.; соціальні взаємодії, соціально-психологічний клімат, соціальні умови, в яких живуть люди) [3].

Наслідками реалізації функції прискорення є забезпечення певного ступеня географічної мобільності робочої сили, мінливість регіонального складу робочої сили та збільшення місця проживання протягом життя. Розподільна функція мобільності населення — перерозподіл населення між регіонами, досягнення більшого ступеня відповідності між попитом і пропозицією робочої сили. Селективна функція імміграції полягає в тому, що внаслідок нерівномірної участі в імміграційному процесі представників різних соціально-демографічних груп вона змінює якісний склад населення регіону та робочої сили [8].

Для дослідження імміграційного процесу велике значення має оцінка соціально-демографічних характеристик іммігрантів, оцінка кількості іммігрантів, вивчення кількісних і структурних характеристик імміграційного процесу, прогнозування напрямків розвитку та інтенсивності імміграції. Вивчення міграційного процесу базується на матеріалах переписів населення, даних поточного міграційного обліку, вибіркового дослідження окремих міграційних потоків. Основним джерелом оперативної інформації про міграцію населення в Україні сьогодні є поточний облік міграційних подій. Здійснюється шляхом безпосередньої реєстрації осіб, які беруть участь у імміграційному процесі, вибули з попереднього місця проживання або зареєстровані за новим місцем проживання. Ця процедура передбачає заповнення талонів статистичного обліку в адресних таблицях прибуття та відправлення.

Міграція населення - це складне соціальне явище, яке вивчається багатьма науками, особливо історією, юриспруденцією, економікою,

демографією, географією, соціологією і т.д. кожна область вибирає свої власні предмети, завдання і дослідницькі інструменти для аналізу міграційних переміщень населення. Теоретичні підходи, сформульовані в рамках окремих дисциплін, не суперечать один одному, а доповнюють один одного, вивчають реалії міграції на різних рівнях і визначають основу аналізу.

У науковій літературі існує різноманітна класифікація факторів (часто взаємозалежних), що впливають на напрямок і масштаби міграційного процесу. Просторові переміщення відбуваються внаслідок дії економічних, соціальних, демографічних, політичних, етнічних, освітніх, моральних, психологічних, військових, екологічних та інших факторів, але ці фактори діють одночасно і в якійсь мірі взаємозалежні, тому важко виділити окремі компоненти перехідного процесу, які зазвичай формуються під впливом одного або двох факторів [2].

1.2 Теоретичні концепції міжнародних міграційних процесів

Міжнародна трудова міграція входить у складову світової економічної системи, що є результатом розвитку робочої сили, системи міжнародного розподілу праці та процесів інтеграції. Фактори, що впливають на міжнародну трудову міграцію, включають внутрішні економічні умови окремих країн, а також зовнішні чинники, такі як стан світової економіки та економічні взаємозв'язки між країнами. У різні періоди рушійними силами міжнародної трудової мобільності можуть бути також політичні, військові, релігійні, національні, культурні, сімейні та інші соціальні чинники.

Сучасна різноманітність і складність міграційних процесів та їх зростаючий вплив на економічний і демографічний розвиток світу обумовлюють необхідність аналізу існуючих теоретичних підходів до вивчення міжнародної міграції. Важливим є і подальше проведення методологічних досліджень і розробка нових підходів до розуміння міжнародної міграції як глобального явища [5].

Починаючи з XIX століття, процес міжнародної трудової міграції привертав увагу багатьох дослідників. З історії виділяється період бурхливого розвитку міграційних процесів та значного збільшення кількості міжнародних мігрантів наприкінці XIX століття і впродовж XX століття, що спонукало дослідників шукати відповіді на питання про чинники, що сприяють розвитку міжнародної міграції. Протягом останніх 150 років виникли кілька теорій, які дозволяють проводити аналіз міграції на різних рівнях, від мікро- до макрорівня, і навпаки .

Визначення поняття "еміграція" коригує потребу людини в зміні місця проживання. С.К. Бондирева визначає міграцію як мотивоване соціальне явище, викликане прагненням задовольнити потреби. Л.В. Балдін визначає міграцію населення як переміщення населення між країнами.

Сучасне тлумачення поняття міграції у вузькому сенсі може бути представлено наступним тлумаченням: "міграція визначається як переміщення людей з різними цілями через межі певних територіальних утворень для постійної або тимчасової зміни місця проживання" (рис. 1.1) [11].

Основна відмінність полягає в тому, що міграція - це вже dokonаний факт міграції населення. У процесі аналізу міграційного процесу розрізняють терміни "міграційна мобільність" або "міграційний переїзд" [7].

Міграційна мобільність, на відміну від міграції, - це готовність або здатність громадянина або особи без громадянства здійснювати соціальне переміщення з наступними цілями: а) переїжджати з однієї країни в іншу; б) здійснювати "горизонтальні" і "вертикальні" переміщення всередині держави; в) просуватися по службових сходах. державні структури, органи влади та управління, але для цього потрібне цілеспрямоване територіальне переміщення.г) війни, завоювання, експансія і колонізація (етнічні групи, держави, країни, регіони, адміністративно-територіальні одиниці);

Рисунок 1.1 – Ознаки, якими характеризують міжнародну міграцію

Джерело: побудовано автором на основі даних [11]

Міграційна рухливість - це здатність, потреба і вміння людини з міграційним свідомістю динамічно рухатися в напрямку, що визначається відповідно до його точкою зору, з кінцевою метою обґрунтування або працевлаштування в іншій державі або на іншій території, тенденція успішно долати Соціальні та правові обмеження в інтенсивному режимі, здатність для зміни швидкості і темпів міграції, при наявності яких міграційний план гарантований, необхідна можливість придбання саме тих якостей і характеристик.

Міграція - це складне явище, яке має як позитивні, так і негативні наслідки. Залежно від країни чи регіону наслідки міграції можуть бути різними як для тих, хто надає робочу силу, так і для тих, хто її приймає [11].

1.3 Види та класифікація міжнародних міграційних процесів

У більшості випадків міжнародну трудову міграцію поділяють на легальну та нелегальну. Ця особливість є однією з найважливіших з точки зору створення зовнішніх ефектів міжнародної трудової міграції в країнах-донорах і країнах-реципієнтах робочої сили. Нарешті, легальна та нелегальна міжнародна трудова міграція часто має протилежний вплив на економіку країн походження та призначення.

Необхідно розрізняти (легальну і нелегальну імміграцію) і легальну/нелегальну зайнятість. Так, наприклад, якщо громадянин якоїсь країни отримує шенгенську візу «С», то ця віза дає йому право перебувати в Шенгенській зоні до 3 місяців, але якщо віза – не мати права на працевлаштування. Місця видаються з приватних або сімейних обставин, або з туристичною метою. Така діяльність може призвести до накладення санкцій. Шенгенська віза «С» — це короткострокова віза з терміном дії роки, вказаним на момент подачі візової заяви.

Для отримання дозволу на роботу необхідно пройти низку спеціальних процедур у рамках видачі візи. Отже, якби іммігрант легально в'їхав до країни за туристичною візою та знайшов роботу, він міг би залишитися в країні законним, але його працевлаштування було б незаконним. Однак закон ЄС дозволяє студентам із третіх країн працювати не менше 10 годин на тиждень, що може частково фінансувати їхнє навчання. Також запроваджено спрощений порядок в'їзду науковців, запрошених визнаними науковими установами на термін понад три місяці [8].

Щоб зрозуміти сутність міграції, необхідно класифікувати її види за кількома ознаками. У науковій літературі існує багато підходів до класифікації типів локомоції відповідно до основних критеріїв. Більшість класифікацій відображають лише певні аспекти імміграції (наприклад, причину, тривалість, правовий статус імміграції тощо) або застосовують різні критерії до однієї класифікації.

На таблиці 1.1 представлена широка типологія типів міграцій, заснована на різних показниках просторового переміщення людей.

У 19-му та 20-му століттях принципи громадянства та індивідуальної свободи були встановлені шляхом утворення національних держав (або національних держав), були встановлені кордони окремих країн, і таким чином були диференційовані три основні елементи імміграції. Країна призначення, самі мігранти та відстань зараз широко вживаються терміни «іммігрант»,

«мігрант», щоб використання цих понять було більш зрозумілим, уточнимо їх тлумачення.

Таблиця 1.1 – Класифікація видів міграції населення

Класифікаційні ознаки	Основні характеристики	Види міграції
Географічний напрям	Розрізняють міграції на короткі, середні та далекі відстані. Залежно від цього виокремлюють внутрішні (внутрішньо-регіональна, міжрегіональна), зовнішні (внутрішньоконтинентальна, міжконтинентальна) та транзитні міграції.	Внутрішня Зовнішня Транзитна
Напрямок руху	Розрізняють такі види як імміграція (в'їзд до країни), еміграція (виїзд до країни), гравітаційна (переселення з периферії до великих промислових, наукових та культурних центрів), відцентрова (переміщення міського населення до пригороду), рееміграція (повернення до країни, з якої мігрант виїхав раніше), репатріація (повернення до країни, що є етнічною батьківщиною).	Імміграція Еміграція Гравітаційна Відцентрова Рееміграція Репатріація
Тривалість перебування	Треба розрізняти тимчасову і постійну міграцію. Можна виокремити щотижневі, щомісячні, щорічні міграції, один раз у п'ять років тощо. Трапляються випадки, коли індивід вимушений мігрувати у зв'язку з особливими політичними подіями в країні	Постійна Тимчасова (довгострокова, короткострокова, у тому числі регулярна та нерегулярна)
Правовий статус	За правовим статусом виокремлюють законних або незаконних мігрантів. Тобто це законне чи незаконне перетинання кордонів; а також виконання чи порушення правил реєстрації та тривалості перебування у приймаючій державі або невідповідність діяльності і офіційно вказаної мети приїзду, незаконне працевлаштування	Легальна Нелегальна
Мета, причина	Міграції розрізняють залежно від мети. Наприклад, чи є мета рекреаційною, релігійною, етнічною, екологічною, туристичною, діловою або це трудові міграції (зайнятість, економічні мотиви), міграції, пов'язані з навчанням або вирішенням сімейних проблем.	Економічна (трудова як підвид) Соціальна Культурна Політична Військова Освітня
Спосіб причетності	Відповідно до того, наскільки міграція є добровільною, можна виокремити такі її різновиди: добровільна (рішення про міграцію приймає сам мігрант), примусова (виселення або вигнання, тобто ситуація, коли мігрант позбавлений права вибору), вимуше-на (зміна місця проживання на певний час або назавжди у супереч бажанням людей, до якої спонукають стихійні лиха, війни, голод).	Добровільна Вимушена Примусова

Джерело: побудовано автором на основі даних [11]

Міграцією в науковій літературі часто називають: 1) переїзд (добровільний чи вимушений) до іншої країни на постійне або тимчасове (довготермінове) проживання з економічних, політичних чи релігійних

причин; 2) місце або тривалість перебування за межами країни після такого переселення; 3) загальна кількість іммігрантів, які проживають у конкретній країні.

Міграція - це в'їзд громадянина однієї держави в іншу державу з метою постійного або тимчасового (як правило, тривалого) проживання [10].

Відповідно до класифікації міжнародної міграції ООН виділяють п'ять її основних різновидів: 1) іноземці, що приїжджають у країну для навчання, 2) мігранти, що приїжджають на роботу, 3) мігранти, що приїжджають для об'єднання або створення нових сімей, 4) мігранти, що приїжджають для постійного поселення, 5) іноземці, яких допускають у країну з гуманітарних міркувань (біженці, особи, що шукають притулку тощо). Наведемо ще дві класифікації міжнародних мігрантів, серед яких перша називає: 1) легальних переселенців на постійне проживання, 2) зареєстрованих трудових мігрантів а) тимчасових некваліфікованих або низькокваліфікованих робітників та б) тимчасових висококваліфікованих працівників, 3) мігрантів-інвесторів з високорозвинених країн, 4) нелегальних мігрантів, 5) осіб, що шукають притулку, 6) осіб зі статусом біженців, 7) біженців de facto (осіб, які отримали тимчасовий притулок), 8) екологічних мігрантів [20].

Отже, варто зазначити, що міжнародна трудова міграція має дві характеристики: стабільність і динаміку. Крім того, в залежності від різних характеристик, ці 2 елементи діляться на велику кількість видів міжнародної трудової міграції, які по-різному впливають на економіку донора і реципієнта. Це говорить про те, що міжнародна трудова міграція має значний вплив на економіку країн-учасниць. Деякі ефекти можуть проявлятися одночасно, а їх поєднання може посилювати одні ефекти і послаблювати інші, що ще більше ускладнює їх дослідження.

Висновки до розділу 1

Міграція - це обмін місцями постійного проживання між окремими особами або соціальними групами. Це передбачає переїзд в інший регіон

країни або в іншу країну. Крім того, міграція – це перехід із села в місто і навпаки.

Крім того, протягом нового тисячоліття характер міжнародної міграції суттєво відрізняється від того, що було 50 років тому. Сьогодні вважається, що міжнародна міграція має значні масштаби, вона охоплює більшість країн планети, і потік міграції змінився якісно. Контрасти та проблеми, пов'язані з імміграцією, досить очевидні як у країнах походження іммігрантів, так і в країнах проживання чи міжнародному співтоваристві, і їх необхідно контролювати на основі наукового підходу.

Визначено основні типи міграційних процесів та їх причини. Незважаючи на те, що межі між різними видами міграції неоднозначні, додавши до класифікації певні критерії, можна легко виділити окремі типи міграцій. Крім того, ця ідея постійно розвивається та змінюється, з'являються нові типи міграції, тому інформацію про класифікацію слід постійно доповнювати та оновлювати.

Міжнародна трудова міграція в сучасному світі виступає як невід'ємна складова світової економічної системи. Вона виникає внаслідок розвитку робочої сили, системи міжнародного розподілу праці та процесів інтеграції. Цей явище є результатом взаємодії внутрішніх економічних умов окремих країн і зовнішніх чинників, таких як стан світової економіки та економічні взаємозв'язки між країнами.

Різноманітність і складність міграційних процесів в сучасному світі свідчать про необхідність глибокого аналізу та вивчення цього глобального явища. Фактори, що визначають міжнародну трудову міграцію, охоплюють політичні, військові, економічні, соціокультурні та інші аспекти. Порозуміння цих факторів є важливим для розробки ефективних стратегій управління міграційними потоками та сприяння сталому розвитку країн.

Легальна та нелегальна міжнародна трудова міграція може мати протилежний вплив на економіку країн походження та призначення. Однак їхнє розрізнення є важливим, оскільки воно визначає правовий статус

іммігрантів та їхнє працевлаштування в країнах-приймачах. Регулювання цих процесів вимагає від країн розробки ефективних стратегій управління міграційними потоками.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1 Оцінка процесів міграції у світовій економіці

Довгострокові дані міграції показують, що міграція в першу чергу пов'язана з глобальними економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами, зумовленими широкими політичними пріоритетами. Ці зміни все більше впливають на наше життя - на робочому місці, в приватному житті, в соціальній і духовній сферах - у міру поглиблення глобалізації. Оскільки постійно розширювані технології скорочують відстані, все більше людей матимуть доступ до інформації, товарів та послуг з усього світу.

Міграційна криза, яка в даний час вирує в усьому світі і пов'язана зі значною кількістю біженців, в основному з країн третього світу, породжує значні міжетнічні і міжрелігійні конфлікти, поширення хвороб, зростання безробіття в країнах-одержувачах і загострення соціальних і гуманітарних проблем забезпечення мігрантів. За оцінками, населення, яке проживало в інших країнах, крім країни народження, у 2020 році становило 27 200 мільйонів, що перевищило цей показник 1990 року на 11 900 мільйонів. У 1970 році чисельність населення оцінювалася в 8 400 мільйонів (у 3 рази більше, ніж 15 300 мільйонів) (рис. 2.1).

Основні тенденції міжнародної трудової міграції зазвичай спостерігаються між країнами, що розвиваються (країнами-експортерами робочої сили) та розвиненими країнами. Традиційним центром залучення іммігрантів, як і раніше, є економічні центри США, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Зазвичай потік іммігрантів можна розділити на 2 частини: 1 - це "мозок світу", освічені люди, яких "годує" Західна Європа та Індія, а інша 1 - це низькокваліфіковані таланти з Латинської Америки та Азії [20].

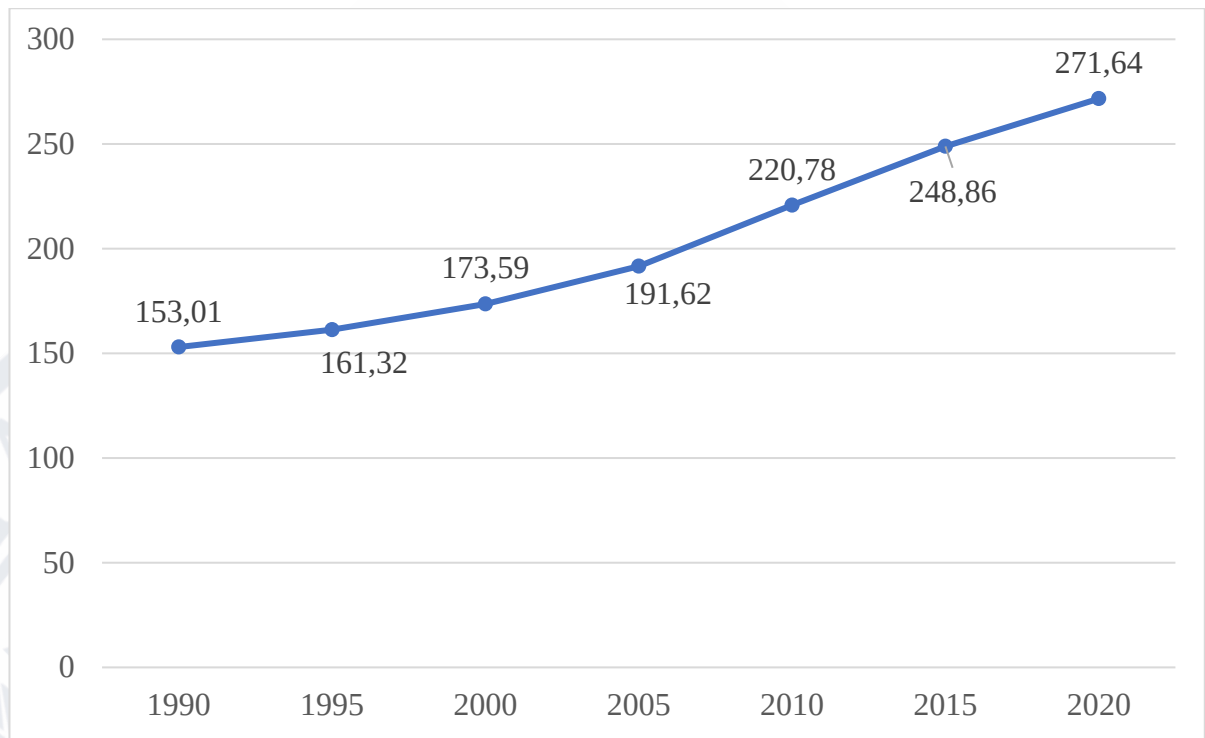

Рисунок 2.1 – Динаміка міжнародної міграції у 1990-2020 рр., млн осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [20]

Важливим показником зростання міжнародної міграції є збільшення частки міжнародних мігрантів у населенні країни. Загалом, за даними світової статистики, частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення дещо зросла (з 1960 року до 2,5% у 2005 році, з 3,0% у 2020 році до 3,4% у 2013 році). Однак серед виробників нафти в Перській затоці частка Бахрейну в загальній чисельності населення країни зросла з 17,1% до 40,7%, Кувейту - з 32,6% до 62,1%, Катару - з 32,0% до 78,3%, Об'єднаних Арабських Еміратів - з 2,4% до 71,4% і Саудівської Аравії. з 1,6% до 25,9%. Кількість туристів збільшилася. Сюди приїжджають іноземні громадяни з Єгипту, Ємену, Сирії, Судану, Індії, Пакистану, Бангладеш та інших країн.

Таким чином, в сучасному світі потік міжнародної міграції став глобальним явищем, що зачіпає всі аспекти міжнародного суспільного життя, а Міжнародна міграція стала одним з важливих джерел соціально-економічного розвитку різних країн [17].

За цей час частка міжнародних мігрантів у світі також збільшилася, але очевидно, що переважна більшість людей продовжують жити в країні, де вони народилися. Згідно з опитуванням, більшість міжнародних мігрантів (близько 74%) перебувають у працездатному віці (20-64 роки), у період з 2000 по 2020 рік частка мігрантів у віці до 20 років знизилася (з 16,4% до 14%), а з 2000 року частка міжнародних мігрантів старше 20 років збільшилася з 65 (близько 12%) було збережено (рис. 2.2) [13].

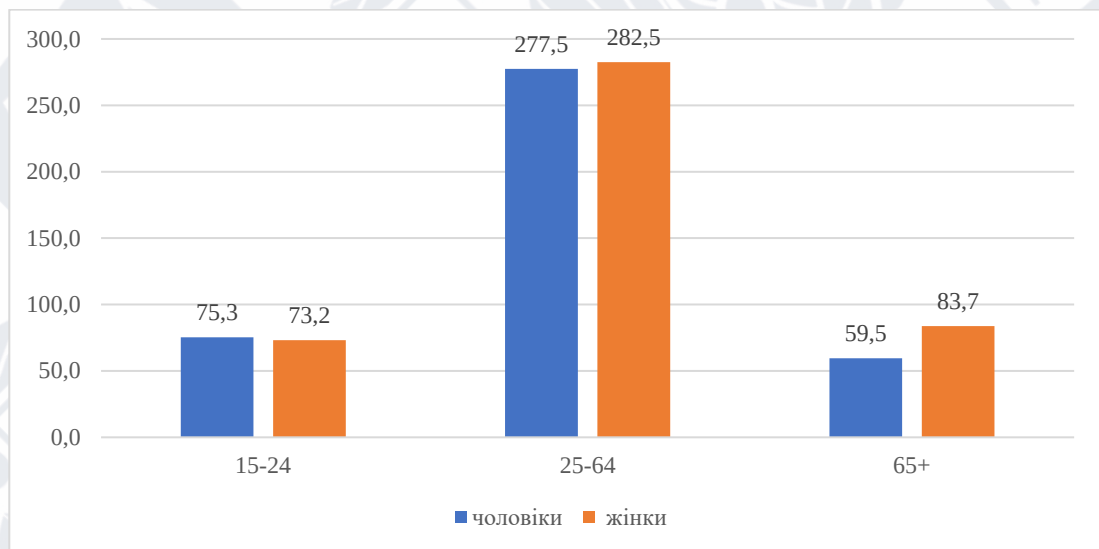

Рисунок 2.2 – Вікова і статевая структура міжнародних мігрантів за підсумками 2023 р., млн осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [31]

Дивлячись на рисунок 2.2, можна побачити що найбільше мігрують жінки та чоловіки у віці від 25 до 64 років.

Міжнародна міграція чоловіків у віці 25-64 років може бути обумовлена різноманітними причинами, які включають соціальні, економічні та особисті мотиви, а саме:

- бажання поліпшити економічний стан і забезпечити кращі умови для себе та своєї сім'ї;
- пошук високооплачуваної роботи або можливостей для кар'єрного зростання за кордоном;

- наявність політичних чи соціальних турбуленцій у країні походження, які можуть впливати на якість життя та безпеку;
- бажання отримати вищу освіту або додаткові кваліфікації за кордоном для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці;
- мотивація забезпечити кращий майбутній стандарт життя для сім'ї, включаючи дітей та партнера;
- переселення через весілля з іноземцем або з метою об'єднання родини;
- бажання досліджувати інші культури та отримати новий досвід життя;
- відчуття, що вік 25+ років є оптимальним для здійснення значущих змін у кар'єрі чи стилі життя.

Переміщення жінок працездатного віку, теж зумовлено низкою причин, які мають вагомий вплив. Сьогодні можна виділити основну причину міграції українських жінок і не тільки, а саме це політичні, військові конфлікти в країнах походження. Також існують й інші причини міграції жінок у віці 30-40 років:

- прагнення розвивати професійну кар'єру та отримувати нові навички та досвід у великих міжнародних компаніях чи ринках праці;
- потреба отримати вищу освіту за кордоном або здобути нові кваліфікації для подальшого професійного зростання;
- міграція через сімейні зв'язки, такі як одруження з іноземцем або переїзд разом з чоловіком чи партнером;
- бажання створити кращі умови для виховання дітей та забезпечити їхній майбутній успіх;
- міграція для забезпечення фінансової стабільності та надання сім'ї більших можливостей;
- бажання здійснити зміни у своєму житті, включаючи кар'єрні або особисті аспекти, на піку життєвого досвіду;

- міграція через шлюб з іноземцем, що може бути і результатом міжнародних інтернет-знайомств.

Міжнародна міграція у чоловіків та жінок у віці 30-40 років визначається різноманітними мотивами, які відображають комплексність соціальних, економічних та особистих чинників. Чоловіки, перебуваючи в цьому віковому діапазоні, можуть бути підтисканні економічними нестабільностями, політичними або соціальними турбуленціями, а також мають стратегічні мотиви, пов'язані з кар'єрним розвитком та особистими змінами. У той же час жінки в цьому віці можуть переселятися з огляду на сімейні та освітні аспекти, а також внаслідок потреби забезпечити фінансову стабільність та створити кращі умови для дітей. Ці дві групи мають власні, але часто взаємопов'язані мотивації, що визначають процеси міжнародної міграції в різних соціокультурних та економічних контекстах [13].

2.2 Аналіз міграційних процесів в Україні

Повномасштабний збройний напад Росії спонукав мільйони громадян України покинути країну в пошуках безпеки. Багато з них вже повернулися додому або планують повернутися, а інші лише планують свій від'їзд. Демографічна ситуація в Україні у 2022 році стрімко змінюється як у кількісному, так і в якісному відношенні. Ці зміни впливають на соціально-економічну сферу, обороноздатність країни, її становище в світі і призводять до наслідків, які впливають на реалії України в середньостроковій і довгостроковій перспективі [13].

Населення України, яке у 1993 р. досягло 52 млн осіб, зменшується (рис. 2.3), головним чином через низьку народжуваність (загальний 46 коефіцієнт народжуваності становить менше 1,4 народження на одну жінку).

Зменшення населення супроводжується старінням населення. Середній вік населення становив 35 років у 1990 році, 37,7 років у 2000 році, 39,3 року у 2010 році та сягнув 41,1 року на 1 січня 2019 року.

Очікується, що до 2050 року населення України зменшиться до 35,2 мільйона осіб, а частка людей старше 60 років досягне 34%.

У червні 2017 року Україна отримала безвізовий режим з ЄС, що активізувало транскордонні переміщення. З червня 2017 по червень 2018 року кордон перетнуло 42,6 мільйона громадян.

Україна межує з ЄС, налічує 9,2 мільйона осіб з біометричними паспортами, з яких майже 3 мільйони без віз. Протягом другого року безвізового режиму (червень 2018 - червень 2019) українці здійснили 2,35 мільйона безвізових поїздок до ЄС, що в 4,2 рази більше, ніж за перший рік (червень 2017 - червень 2018). Міграція до країн ЄС набирає обертів, і загалом спостерігається більше емігрантів, ніж іммігрантів[4].

Станом на 1 січня 2022 року, за оцінками Держстату, населення України становило 41,2 мільйона осіб (рис. 2.3). При цьому до цих даних включено населення окупованих частин Донецької та Луганської областей з 2014 року. Очікується, що до 2050 року чисельність населення України скоротиться до 35,2 мільйона осіб, а частка людей старше 60 років досягне 34%. Російська агресія спричинила закордонну міграцію українців, що потребує експертного та наукового аналізу для розроблення ефективних стратегій і державної політики в різних сферах.

Протягом 2022 року готовність українців виїхати за кордон для пошуку безпеки змінювалася під впливом таких чинників, як рівень безпеки в конкретному регіоні, забезпеченість основними інфраструктурними послугами та роботою, а також фінансові можливості родини.

За офіційними даними, з початку активної фази російської агресії кількість населення України зменшилася на 6,7 мільйона осіб, а негативне сальдо міграції у 2022 році може становити 9,43 мільйона громадян. Обсяги нинішньої міграції перевищують усі показники за період незалежності України, здобутої в 1991 році [13].

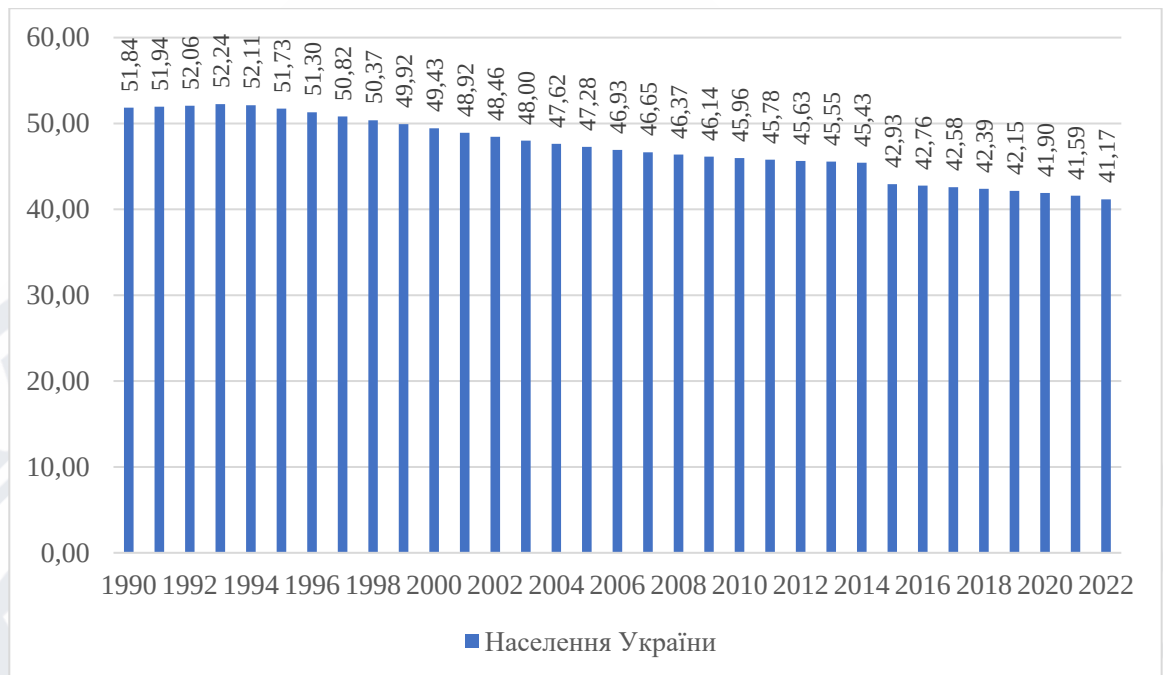

Рисунок 2.3 – Динаміка населення України в 1990–2022 рр. на 1 січня відповідного року, млн осіб

* 2002 р. – за результатами перепису 2001 р.,

2014–2019 рр. – без урахування території Криму та неконтрольованих Урядом районів Донбасу).

Джерело: побудовано автором на основі даних [20]

Протягом 2022 року українці шукали безпеки переважно в європейських країнах. За даними УВКБ ООН, станом на 29 листопада 2022 року 7 891 977 українців були змушені покинути Україну, з них майже 4,8 мільйона отримали тимчасовий захист.

Найбільше мігрантів прийняли Польща (близько 1,5 мільйона осіб) та Німеччина (близько 1 мільйона осіб). До десятки європейських країн, які прийняли найбільше українських біженців, також входять Чехія (171,5 тисячі осіб), Іспанія (150,4 тисячі осіб), Туреччина (145 тисяч осіб), Велика Британія (141,5 тисячі осіб), Франція (118,9 тисячі осіб), Словаччина (99,3 тисячі осіб) та Молдова (95,4 тисячі осіб) (рис. 2.4) [15].

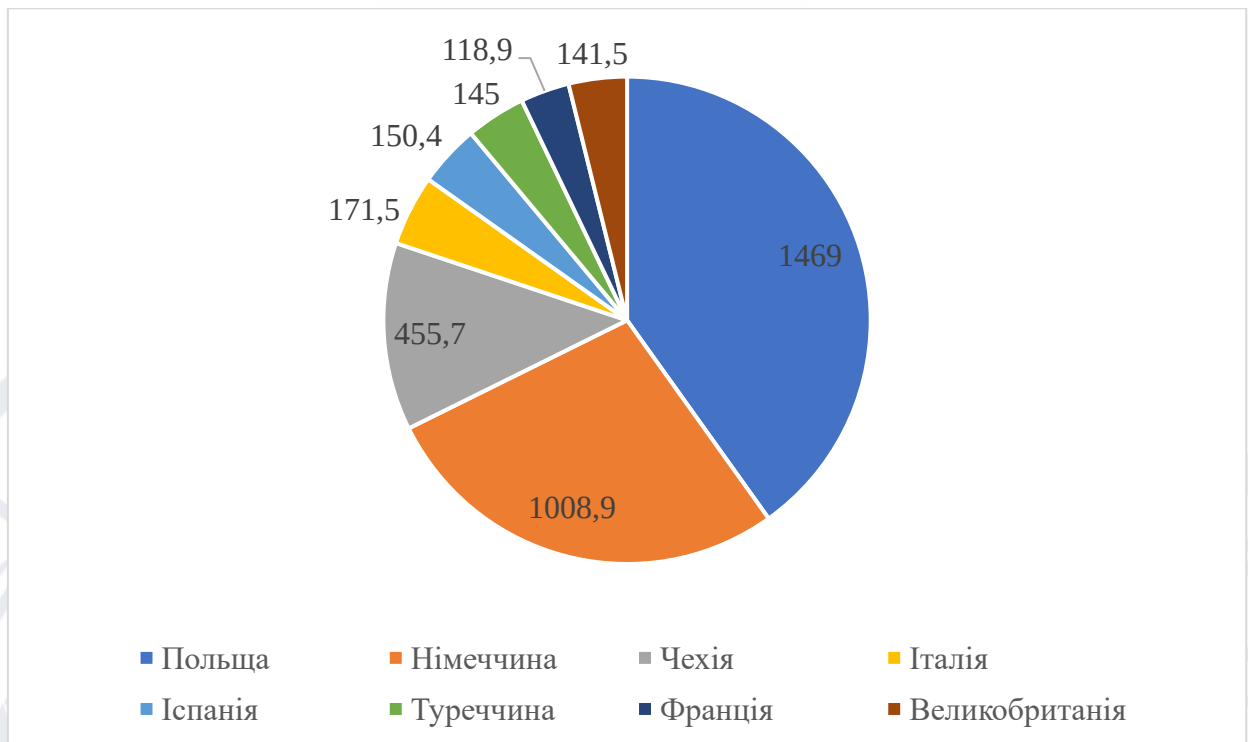

Рисунок 2.4 – Кількість українських громадян, які виїхали з України протягом 2022 р. в країни Європи, тис. осіб

Джерело: побудовано автором на основі даних [23]

Під час повномасштабного вторгнення росії на територію України багато українців обирали Польщу, як країну призначення для міграції з різних причин, а саме:

- умови воєнного конфлікту на території України призвели до переселення населення з метою уникнення безпекових ризиків та загроз;
- військові дії і конфлікт призвели до великої кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. Багато з них вибрали Польщу як тимчасове або постійне притулок;
- для багатьох українців Польща стала привабливою через можливість отримання роботи та забезпечення себе та своїх сімей в економічно стабільній країні;
- географічна близькість та історичні та культурні зв'язки між Україною та Польщею можуть грати важливу роль у виборі напрямку міграції;

- уряд Польщі та різні громадські та міжнародні організації активно надають підтримку біженцям та переселенцям, що може стимулювати міграцію в цю країну.

Частина українських громадян опинилися на території росії та Білорусі, зокрема через примусові депортації з боку російських військових. За оцінками ООН, до кінця листопада понад 2,852 мільйона українців перетнули кордон з рФ, а в Білорусі опинилося понад 17 тисяч осіб. Водночас, за непідтвердженими даними російських силових структур, на початку серпня кількість українців у рФ становила понад 3 мільйони. За даними МВС росії, до кінця червня тимчасовий притулок у росії, починаючи з лютого 2022 року, отримали лише 55,2 тисячі українців. Російські дані важко верифікувати, тому невідомо, яка частка біженців залишилася в росії, а яка вирушила до третіх країн. Також немає точної інформації про подальше пересування українців по російській території та їх працевлаштування.

Тривала російсько-українська війна, руйнування економічної інфраструктури України та складний період соціально-економічного відновлення країни підвищують ризики того, що значна частина цих категорій населення не повернеться до України. Одночасно зменшення кількості молоді збільшує загрозу погіршення якості демографічного потенціалу України в середньо- та довгостроковій перспективі.

Динаміка міграційних процесів до європейських країн свідчить про зміну пріоритетів у виборі країн тимчасового проживання. Згідно з даними Європейського статистичного бюро (Eurostat), у вересні 2022 року Польща прийняла на 13 735 осіб менше порівняно з серпнем того ж року. Також значно зменшилася кількість українців, які шукали тимчасового захисту у Франції та Німеччині. Водночас кількість українських громадян, які знайшли притулок в Ірландії, Данії та на Кіпрі, помітно зростає.

Атаки агресора на українську енергетичну інфраструктуру напередодні зими викликали очікування нової хвилі міграції українців до Європи. Однак опитування не підтверджують прогнозів щодо масштабної релокації. За

даними аналітичного центру міжнародної компанії з працевлаштування Gremi Personal (рис. 2.5), більшість опитаних планують залишатися в Україні взимку.

Рисунок 2.5 – Вплив російських ударів по енергетичній інфраструктурі України на рішення залишитися в Україні, 2022 р., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [13]

За даними рис. 2.5 можна зробити висновок, що більшість українців все ж таки не планують покидати країну, не зважаючи на ймовірні повторні атаки з боку росії на нашу енергетичну інфраструктуру, проте 20% сказали, що можуть ще змінити свою думку. Це зумовлено тим, що більшість людей працюють віддалено, тому часте відключення світла негативно відображається на їхню роботу. Також серед опитаних людей виділили 13% на рішення яких вплинули удари по нашій інфраструктурі, тому вони дійшли до рішення перечекати зиму за кордоном, так як у такий період без світла та опалення цей сезон пережити найважче.

2.3 Динаміка грошових переказів трудових мігрантів в Україну

Міжнародні грошові перекази – це фінансові або натуральні перекази, які мігранти надсилають безпосередньо своїм родинам або громадам у країнах походження.

Світовий банк збирає глобальні дані про міжнародні грошові перекази, попри численні прогалини в даних, розбіжності у визначеннях та методологічні труднощі у складанні точної статистики (рис. 2.6). Проте, ці дані не враховують незареєстровані потоки через офіційні чи неофіційні канали, тому фактичний обсяг глобальних переказів, ймовірно, перевищує наявні оцінки [15].

Рисунок 2.6 – Грошові перекази в Україну з-за кордону за 2009-2023 рр.,
млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі даних [25]

Перекази українських мігрантів залишаються важливим джерелом валютного надходження, хоча у 2022 році вони зменшилися на 1,4 млрд доларів порівняно з 2021 роком, а у 2023 році ще скоротилися на 1,2 млрд доларів.

Більшість коштів від імміграційних переказів спрямовується на задоволення повсякденних потреб і купівлю товарів тривалого користування,

а лише у виняткових випадках – на інвестиції. Існують можливі напрямки залучення коштів від іммігрантів в економіку країни (рис. 2.7).

Основною проблемою у формуванні трудової міграційної політики є недооцінка можливості використання підприємницького потенціалу трудових мігрантів та їхніх родичів, які залишаються в Україні. Іммігранти, що ведуть бізнес за кордоном, рідко відкривають підприємства після повернення додому через несприятливі умови для ведення бізнесу в країні. Тому для України важливо оцінити не лише поточний вплив грошових переказів, а й потенційний вплив нереалізованої підприємницької діяльності повернених мігрантів та їхніх родин [6].

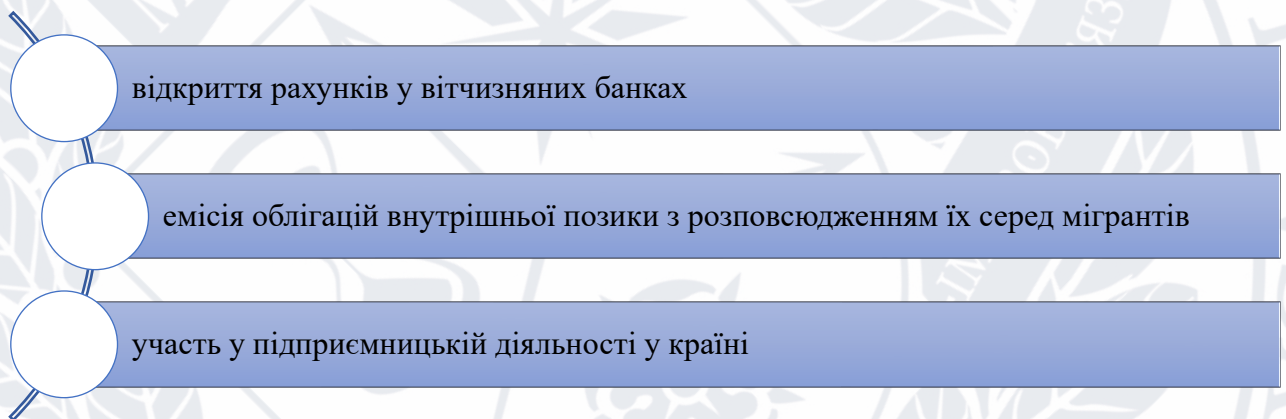

Рисунок 2.7 – Напрямки залучення «іммігрантських» грошей в економіку країни

Джерело: побудовано автором

Збільшення імміграційних переказів може свідчити про зростання рівня зайнятості та економічної активності українських емігрантів, а також про покращення економічних умов у країнах, де проживає українська діаспора. Окрім економічного впливу, сприятливі умови для підприємницької діяльності є ключовим фактором у зміні тенденцій трудової міграції, що особливо важливо для України, яка в майбутньому зіткнеться з дефіцитом робочої сили.

Основним пріоритетом політики щодо залучення доходів трудових мігрантів в економіку є покращення підприємницьких можливостей в Україні. Інші напрямки важко реалізувати через недовіру українського населення до фінансових установ. На жаль, практично неможливо знайти ефективні заходи для швидкого підвищення довіри населення та іммігрантів до української банківської системи.

У 2023 р. через офіційні та неофіційні канали до України надійшло 13 млрд дол. в еквіваленті (рис. 2.8).

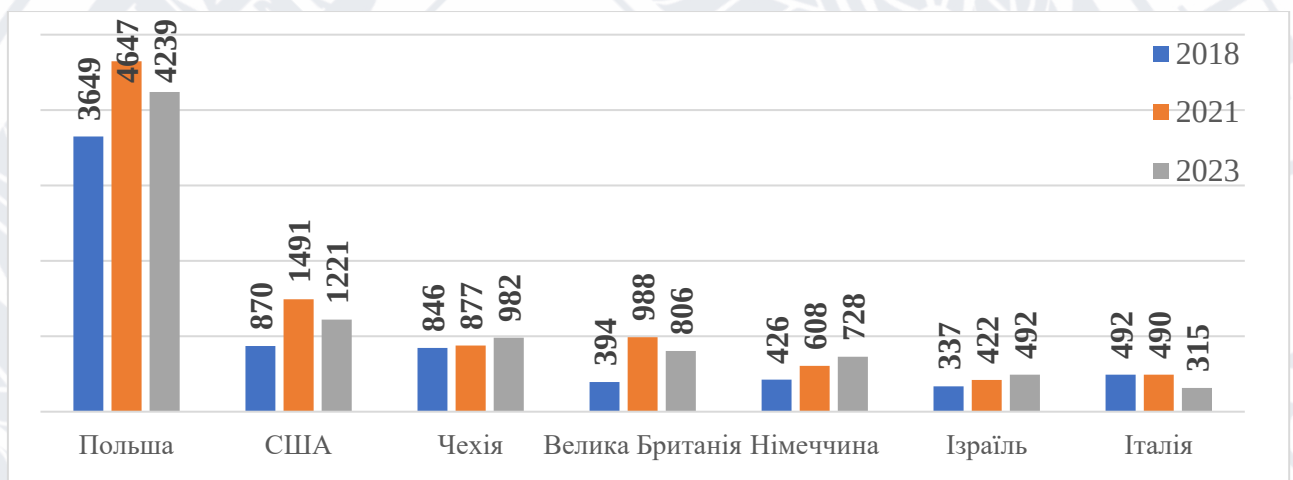

Рисунок 2.8 – Грошові перекази в Україну в 2018-2023 рр. за найвагомішими країнами, млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі даних [25]

Отже, найбільший обсяг коштів надходило у 2023 р. з Польщі 4239 млн дол. США, на другому місці знаходиться США з показником 1221 млн дол. США, далі йде Чехія, Велика Британія та Німеччина. За даними рис. 6 видно, що Польща за досліджений період була завжди мала лідерські як за чисельністю українських мігрантів, так і за розмірами грошових переказів.

Грошові перекази мігрантів до 2022 р. були одним із факторів поживання економічної діяльності в країні, хоча темпи зростання ВВП і були далекими від бажаних.

Порівнюючи надходження грошових переказів з прямими інвестиціями в Україну видно, що надходження грошових переказів в Україну значно

перевищує показник прямих іноземних інвестицій. Лише у 2012 р. приплив прямих іноземних інвестицій перевищив грошові перекази на 875 млн дол. США. Саме тому можна побачити як міграційні потоки впливають на економіку нашої країни через фінансові внески.

Рисунок 2.9 – Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій та грошових переказів в Україну за 2009-2023 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі даних [25]

На рис. 2.9 порівнюючи надходження грошових переказів з прямими інвестиціями в Україну, можна дослідити потужність та важливість міграційних потоків у економіці країни. Грошові перекази відображають не лише фінансові внески іммігрантів у розвиток економіки, але й показують рівень зв'язків та підтримки, яку іммігранти надають своїм рідним та спільнотам в Україні. Порівнюючи ці дві категорії, ми можемо отримати розуміння про те, як міграційні потоки впливають на економіку країни як через фінансові внески, так і через інші соціально-економічні аспекти.

За даними рис. 2.9 видно, що надходження грошових переказів в Україну значно перевищує показник прямих іноземних інвестицій. Лише у 2012 році приплив прямих іноземних інвестицій перевищив грошові перекази на 875 млн

дол. США. Саме тому можна побачити як міграційні потоки впливають на економіку нашої країни через фінансові внески.

Значні зміни у структурі населення України внаслідок війни, що триває матимуть серйозні наслідки для економіки країни. Для більш детального вивчення цих змін важливо врахувати, що на 2022 рік в Україні було зареєстровано 10 841 117 пенсіонерів. Конфлікт призвів до пересування молодого населення, що ще більше поглиблює проблему старіння населення. Зменшення кількості економічно активного населення створить ряд викликів для підтримки економічного зростання та забезпечення соціального добробуту громадян.

За даними Світового банку, приватне споживання на кінець 2023 р. буде на 50% нижчим, ніж у попередньому році. Це явище негативно впливає на інвестиційний клімат, а також обмежує експортні можливості для української продукції [10].

Рівень прямих іноземних інвестицій в Україну наразі становить 0%. Цей показник залишиться таким самим у воєнний час, хоча приплив прямих іноземних інвестицій прискориться в період післявоєнної відбудови.

Податкові надходження до державного бюджету зменшуються, а видатки на додаткові соціальні витрати зростають. Наприклад, виплати тимчасово переміщеним особам перевищують 14 млрд грн на місяць. На тлі війни та міграційної кризи спрогнозувати співвідношення податкових надходжень до ВВП на найближчі рік-два практично неможливо [10].

У світовій практиці оцінка економічних наслідків міграції здійснюється з погляду економічного розвитку держави у зіставленні з розмірами грошових переказів, прямих іноземних інвестицій та . У контексті цього здійснена спроба побудови моделі зв'язку між обсягами ВВП (y) та сумами прямих іноземних інвестицій (x_1), грошових переказів (x_2) та кінцевого приватного споживання (x_3).

Використовуючи метод найменших квадратів для множинної регресії отримані такі значення невідомих параметрів рівняння:

$$y = 13313,1 + 1,93x_1 + 0,67x_2 + 0,99x_3 \quad (2.1)$$

Перевірка моделі на адекватність дозволила обчислити певні її характеристики (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Характеристики моделі

Характеристики моделі	Значення	Характеристики моделі	Значення
Коефіцієнт множинної кореляції (R_{xy})	0,985	Парні коефіцієнти кореляції: в т.ч.	
Коефіцієнт детермінації (d)	0,970	1) суми прямих іноземних інвестицій (r_{x1y})	0,425
F-критерій розрахунковий ($F_{розр}$)	120,341	2) суми прямих іноземних інвестицій США (r_{x2y})	0,521
		3) суми кінцевого приватного споживання (r_{x3y})	0,968

Джерело: [32]

За даними табл. 2.1 можна зробити висновки:

- 1) між чинниками, які досліджувались в моделі та ВВП існує досить міцний зв'язок ($R_{xy}=0,985$);
- 2) коефіцієнт детермінації свідчить, що 97,0 % зміни обсягу ВВП залежить від факторів, які включені до моделі, а 3 % – це вплив інших чинників, що наразі не досліджувались;
- 3) попарні коефіцієнти кореляції вказують, що найбільший зв'язок ($r_{x3y}=0,968$) існує між ВВП та сумами кінцевого приватного споживання. Значення коефіцієнта парної кореляції показує: чим більшими є суми кінцевого приватного споживання, тим більшими стають розміри ВВП. Отже, можна зробити висновок, що суми грошових переказів мають дуже слабкий вплив на економічне зростання. Прогнозоване зростання ВВП при зростанні грошових переказів до ВВП на 1% складе 0,67%. Найбільш вагомим є вплив на ВВП суми інвестицій і він утричі перевищує силу впливу грошових переказів трудових мігрантів.

Висновки до розділу 2

Повномасштабна російська збройна агресія віддзеркалюється в серйозних змінах демографічної ситуації в Україні, що викликає масову міграцію громадян у пошуках безпеки та стабільності. Велика кількість українців шукає притулок в країнах Європи, що створює серйозні виклики для розроблення ефективних стратегій та політик управління міграцією.

Динаміка міграційних процесів, зокрема спрямована до Європи, свідчить про зміну пріоритетів у виборі країн тимчасового проживання. Польща, Німеччина та інші європейські країни стали основними напрямками для українських мігрантів, що зумовлено різними чинниками, включаючи економічні можливості, робочі умови та готовність надати тимчасовий захист.

Аналіз впливу російських атак на енергетичну інфраструктуру на рішення залишитися в Україні свідчить про те, що багато українців визнають ризики, але все ж обирають залишитися в країні, зокрема через можливість віддаленої роботи. Проте частина опитаних розглядає можливість виїзду в разі погіршення ситуації, що підкреслює нестабільність та невизначеність у виборі стратегій.

Загальна ситуація в Україні, яка є результатом російської агресії, вимагає комплексного підходу та наукової рефлексії для розроблення ефективних стратегій управління міграцією, які враховуватимуть економічні, соціальні та політичні виклики.

Військовий конфлікт також призвів до значного збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), при цьому різні джерела наводять різні оцінки цього показника. За даними ООН, кількість ВПО становила 6,243 млн осіб, тоді як Міністерство соціальної політики України та Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій оцінюють цей показник вище.

Ці масштабні міграції викликали серйозні виклики для місцевих влад та суспільства загалом. Зокрема, обласні військові адміністрації та органи місцевого самоврядування стали стикаються з завданням тимчасового

розміщення та соціалізації ВПО, що призводить до збільшення навантаження на місцеві бюджети. Особливо це стосується тих регіонів, які стали прихистком для ВПО з 2014 року та зараз знову перебувають у зоні активних бойових дій.

Важливим аспектом є також внутрішній розподіл міграційних потоків, який свідчить про те, що багато людей виїхали з регіонів з активними бойовими діями або тимчасово окупованих територій в напрямку західних регіонів країни.

Поряд із військовою ситуацією, фактори трудової міграції, такі як низький рівень заробітної плати, високий рівень безробіття, соціально-економічні труднощі, також вплинули на масштаби внутрішньої міграції. Все це ставить перед Україною завдання забезпечення стабільності ринку праці та розвитку країни, зокрема, через привертання та утримання висококваліфікованих та талановитих працівників.

Це зменшення чисельності населення призвело до скорочення приватного споживання, експорту та іноземних інвестицій. Зменшення податкових надходжень і збільшення соціальних витрат також сприяли економічній кризі. Для запобігання майбутній економічній кризі вкрай важливо впроваджувати міграційну та демографічну політику, спрямовану на вирішення проблем, висвітлених у цьому дослідженні.

Також було виявлено що у 2023 р. найбільший обсяг грошових переказів в Україну надійшов з Польщі - 4239 млн дол. США, за якими слідує США з показником 1221 млн дол. США, а потім Чехія, Велика Британія та Німеччина. Було проведено порівняльний аналіз надходження грошових переказів та прямих іноземних інвестицій в Україну. Він відображає, що грошові перекази значно перевищують обсяг прямих іноземних інвестицій. Лише у 2012 р. обсяг прямих іноземних інвестицій перевищив грошові перекази на 875 млн дол. США. Це свідчить про важливість міграційних потоків у формуванні економічного розвитку країни через фінансові внески мігрантів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

3.1 Вплив змін у світі на міграційні потоки України

Ринкове регулювання імміграції відбувається через створення попиту та пропозиції робочої сили з відповідними рівнями професійної кваліфікації та визначеними рівнями винагороди. У цьому процесі пріоритет віддається інтересам роботодавців, які прагнуть знизити витрати на оплату праці та соціальне забезпечення. Державне регулювання є необхідним, оскільки ринок праці не може самостійно контролювати масштаби трудової мобільності, особливо серед низькокваліфікованих працівників, та захистити права працевлаштованих за кордоном.

Функцію міждержавного розподілу робочої сили виконують органи виконавчої влади, а окремі аспекти імміграційного процесу вивчають і регулюють міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНЕСКО тощо [16].

Міграційні потоки є складним та динамічним явищем, що взаємодіє з різноманітними чинниками, серед яких ключове значення мають зміни в світовому порядку. Глобальні трансформації, такі як економічні зміни, політичні конфлікти, зміни клімату, та соціокультурні трансформації, впливають на рух населення та формують нові виклики та можливості для міграційних процесів [15].

Зовнішні міграції, такі як еміграції та імміграції, значно впливають на чисельність і склад населення, а також на робочу силу багатьох країн. Вони відігравали та продовжують відігравати багатогранну роль у розвитку людства, будучи формою адаптації людини до змінних умов існування.

Міжнародна міграція населення включає територіальні переміщення, що перетинають національні кордони. Види міжнародної міграції включають:

безповоротну, тимчасово-постійна (від 1 до 6 років), сезонну та маятникову (щоденні або щотижневі переїзди для роботи в сусідній країні) [16].

Причини міжнародної міграції можуть бути економічного, політичного або військового характеру. Економічні причини зазвичай є постійними, тоді як політичні та військові причини пов'язані з важливими політичними подіями в окремих країнах та війнами, які породжують вимушених мігрантів-біженців і переміщених осіб.

Встановлення правового статусу трудових мігрантів, який визначає їх соціально-економічні, трудові та інші права, закріплені в міжнародних угодах і національному законодавстві, є важливим аспектом національної імміграційної політики. Державне регулювання міжнародного руху кваліфікованих осіб може здійснюватися як безпосередньо, так і опосередковано. Пряме регулювання обсягів і напрямків міграційних потоків, відоме як політика штучного стримування, передбачає суворі заходи для обмеження в'їзду та виїзду, ускладнення отримання дозволів на транзит і обмеження діяльності компаній-посередників у сфері працевлаштування за кордоном. Будь-яка заборона на виїзд сприймається як обмеження конституційного права на свободу пересування і часто призводить до зростання нелегальної імміграції. Непрямий вплив на процес міграції має форму політики.

Завдяки міграційним потокам низка промислово розвинених країн змогла компенсувати зниження народжуваності. У 1980-х роках частка зовнішньої міграції в загальному прирості населення таких країн, як Канада, Австралія, Франція, перевищувала 25%, а в США – досягала 50%.

З іншого боку, значні еміграційні потоки в деяких країнах спричинили депопуляцію, що спостерігалось в 1960-х роках в Ірландії, Греції, Португалії, незважаючи на високий природний приріст населення. У другій половині 1980-х років Ліван втратив 10% свого населення, а Мексика – близько 1%. Відомий французький демограф А. Сові прирівнював еміграцію до смертності.

Міжнародна міграція впливає на вікову та статеву структуру населення як країн-донорів, так і приймаючих країн. Серед іммігрантів переважають особи працездатного віку. Частка іммігрантів у робочій силі зазвичай вища, ніж у загальному населенні. У середині 80-х років іноземні робітники становили значну частину працездатного населення в країнах Західної Європи, особливо в Швейцарії (17% у 1987 р.), Західній Німеччині (8,1%) та Франції [16].

Теоретично, вільний рух робочої сили між країнами призводить до вирівнювання заробітної плати та збільшення валового світового продукту. На практиці, основні вигоди від міграції робочої сили отримують приймаючі країни. Оцінити їхній обсяг складно, оскільки не всі вигоди піддаються кількісному обліку. Вони включають економію на підготовці фахівців, вартість продукції та послуг, створених іммігрантами, та податкові надходження. Іммігранти, особливо нелегальні, вносять у доходи країни більший внесок, ніж отримують від суспільного сектора. Іммігранти, як правило, молодші за середнє населення і фінансують частину соціальних витрат постійних жителів.

Вплив міграції на країни-донори не отримує адекватної реалізації. Дослідження показують, що міжнародні мігранти зазвичай мають середній потенціал для отримання доходів у своїй країні і часто не належать до найбільш вразливих верств населення [24].

У бідних країнах з найнижчими доходами спостерігалися випадки протилежної тенденції, але у них немає перспектив, фінансових коштів та інформації для широкомасштабної участі в міжнародній міграції. У багатьох випадках в результаті імміграції країна втрачає найбільш кваліфіковану робочу силу, а виникаючі вакансії заміщаються більш невідготовленими працівниками, що позначається на ефективності виробництва. Подібні випадки були характерні для Єгипту, Йорданії, Ємену, Лесото та інших країн. Так, за оцінками, в 70-і роки Філіппіни втратили більше 12% підготовлених

фахівців, а Південна Корея - 10%. З 1980 року 90% нещодавно навчених лікарів Зімбабве виїхали за кордон.

Імміграція часто завдає серйозної шкоди інтелектуальному потенціалу країни-донора, який є найціннішою складовою будь-якого суспільства. Суть цього питання не так важлива, як кількість фахівців, які виїжджають за кордон.

1. Відхід того чи іншого неформально керованого дослідника може паралізувати роботу творчого колективу. Відтік "мізків" посилює дисбаланс у науково-технічному розвитку світової економіки та основних підсистем окремих країн [16].

Трудова міграція заснована на відмінностях в рівні економічного розвитку і в той же час сприяє пом'якшенню багатьох проблем в країні імміграції. Зокрема, у багатьох країнах, особливо в невеликих, грошові перекази іммігрантів відіграють важливу роль як джерело валютних надходжень. Великі країни, такі як Індія, Пакистан, Бангладеш та Філіппіни, становлять 10-27% експортного доходу.

Світовий банк збирає глобальні дані про міжнародні грошові перекази, незважаючи на численні прогалини в даних, відмінності у визначеннях та методологічні проблеми, пов'язані з отриманням точної статистики. Однак фактичний обсяг міжнародних грошових переказів нижче існуючих оцінок, оскільки ці дані не охоплюють незареєстровані потоки по офіційних або неофіційних каналах.

У 2020 році Індія, Китай, Мексика, Філіппіни і Єгипет входили в топ-5 країн за обсягом грошових переказів (в порядку убутання), але Індія і Китай були значно вище інших країн, загальний обсяг грошових переказів перевищив 830 млрд ієн і 5590 млрд юанів відповідно [24].

3.2 Проблеми та перспективи розвитку міграційних зв'язків України

Україна є і країною-донором робочої сили, і країною-реципієнтом (хоч і невеликою) з населенням людини, і транзитною країною. Загалом привабливість України для іммігрантів можна класифікувати так: з іншого боку, кількість зареєстрованих експатріантів шостий рік поспіль залишається позитивною на рівні, а кількість зареєстрованих іноземців. Кількість людей становить. Приріст в органах внутрішніх справ зростає, але з іншого боку він не є ні постійним, ні тимчасовим. Імміграція в Україну ще не набула масового характеру [1].

Потік мігрантів різко зріс після Революції Гідності наприкінці 2013 року, основною ідеологією якої є зближення з Європою та зменшення впливу російського уряду на український уряд, з моменту початку бойових дій на сході України у 2014 році [2].

Що стосується країн, якими українці подорожували найбільше, то Польща і росія завжди були лідерами серед країн, які приймають українських іммігрантів. Це пов'язано зі схожістю географічного положення, мови, культури і духу. Так, у 2017 році Польща видала понад 660 000 посвідок на проживання іноземцям, з яких понад 85% - українці. Також у 2014 році близько 400 000 людей переїхали до російської Федерації, і значна кількість з них отримала статус біженця або тимчасовий притулок. Але в цілому міграція в росію скорочується, а потік трудових ресурсів до Польщі збільшується. Це пов'язано зі все більш тісними відносинами між Україною та Європою в результаті досягнень мільйонів людей, які боролися за своє бажання підписати союзну угоду між Україною та ЄС. Таким чином, українська міграція має в більшості в європейському векторі руху.

Станом на початок 2024 року, за оцінками експертів, понад 6 мільйонів українців змушені перебувати за кордоном. Хоча частина біженців, які покинули Україну після широкомасштабного вторгнення РФ, змогла

повернутися додому, їхні ряди поповнюються новими біженцями, переважно з регіонів, які зазнали найбільших руйнувань і де тривають запеклі бої [28].

Серед факторів віддачі важливу роль відіграють соціальний капітал і соціальні зв'язки, які пов'язані з почуттям приналежності до певної спільноти і місця, де ця спільнота вважає себе як вдома. Це почуття має кілька аспектів. По-перше, це зв'язок з місцем, де пройшло багато років життя. По-друге, це зв'язок з людьми, які є етнічними групами. По-третє, це зв'язок з державою через приналежність до громадянства і реалізацію наданих їм прав. Тому рішення про повернення біженців на батьківщину багато в чому залежить від політики країни походження щодо відносин з громадянами за кордоном, підтримки почуття національної єдності і діяльності різних місцевих організацій.

Ще одним фактором повернення є свобода пересування. Ми вже згадували про важливість тимчасового виїзду на батьківщину як джерела та засобу підготовки до повернення, але його можливості залежать від прикордонного режиму, готовності забезпечити вільне пересування країною походження та проживання біженців. Коли біженці їдуть на батьківщину і мають можливість повернутися в країну притулку в разі погіршення ситуації на батьківщині, рішення про повернення додому приймається більш вільно і виважено. Не менш важливим є доступ біженців після їх повернення до транскордонної міграції на інших законних підставах, таких як отримання робочої або студентської візи [27].

Приймаючи рішення про повернення, так само як і в інших важливих ситуаціях у житті, люди часто не керуються раціональними обрахунками. По-перше, вони часто не мають достатньої інформації для об'єктивної оцінки ситуації, а по-друге, значний вплив на їх рішення мають почуття та емоції. Зазвичай рішення ухвалюються не індивідуально, а під впливом сім'ї та близьких оточення. На них значно впливають неекономічні чинники [27].

Згідно з Міжнародною організацією з міграції (МОМ), станом на осінь 2023 року в Україну повернулися 1,1 мільйона біженців через війну.

Основними мотивами для цього були емоційне переживання та туга за домом (52%). На другому місці було бажання знову об'єднатися з сім'єю (36%). Економічні труднощі за кордоном вплинули на рішення 19% біженців, а покращення безпеки вдома — лише на 11% (рис. 3.1).

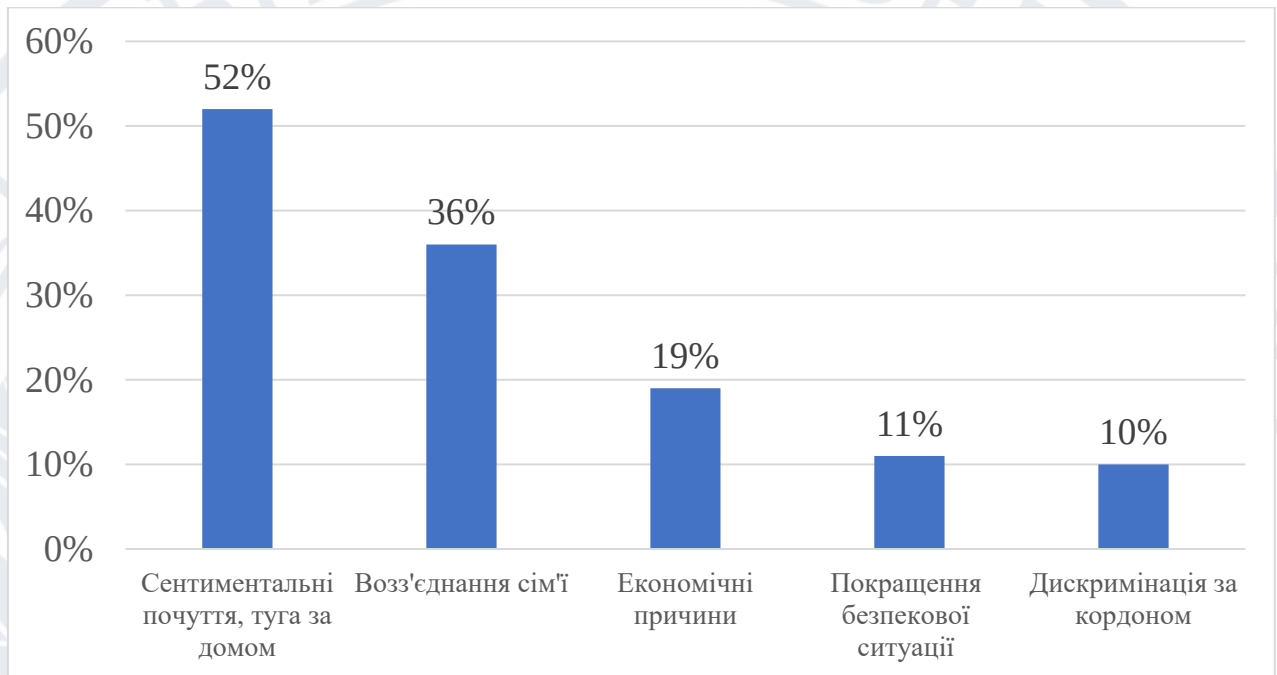

Рисунок 3.1 – Мотиви повернення з-за кордону біженців війни з України, за даними опитування MOM, 2023 р., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [29]

Для формування політики щодо повернення біженців на батьківщину і планування конкретних заходів важливо проаналізувати фактори неповернення. Звичайно, найбільш важливими з них є неускладнені конфлікти, продовження військових дій і пов'язані з ними небезпеки. Навіть якщо ситуація в країні в цілому благополучна, біженці можуть не бути впевнені в поверненні в певні райони країни. Наступним фактором, що перешкоджає реституції, є проблема доступу до житла, зайнятості, базових послуг, в першу чергу до охорони здоров'я та освіти [27].

Якщо перебування за кордоном буде вже досить тривалим, зв'язок з Батьківщиною ослабне, і в той же час посилиться інтеграція приймаючої

країни в суспільство. Таким чином, можна припустити, що люди, які можуть знайти постійну, добре оплачувану роботу, комфортне житло і які вивчили мову, з більшою ймовірністю сконцентруються на продовженні свого перебування за кордоном. Вплив фактору часу також можна пояснити почуттями біженців від війни в Україні.

Згідно з результатами опитування, що систематично проводиться УВКБ ООН серед українців за кордоном, більшість біженців прагнуть коли-небудь повернутися додому. Але з часом все менше людей зосереджуються на поверненні додому. Водночас, певною мірою зростає частка людей, які не мають наміру повертатися. Частка коливаються також зростає. Насправді ми можемо припустити, що деякі з них планують залишитися за кордоном (рис. 3.2).

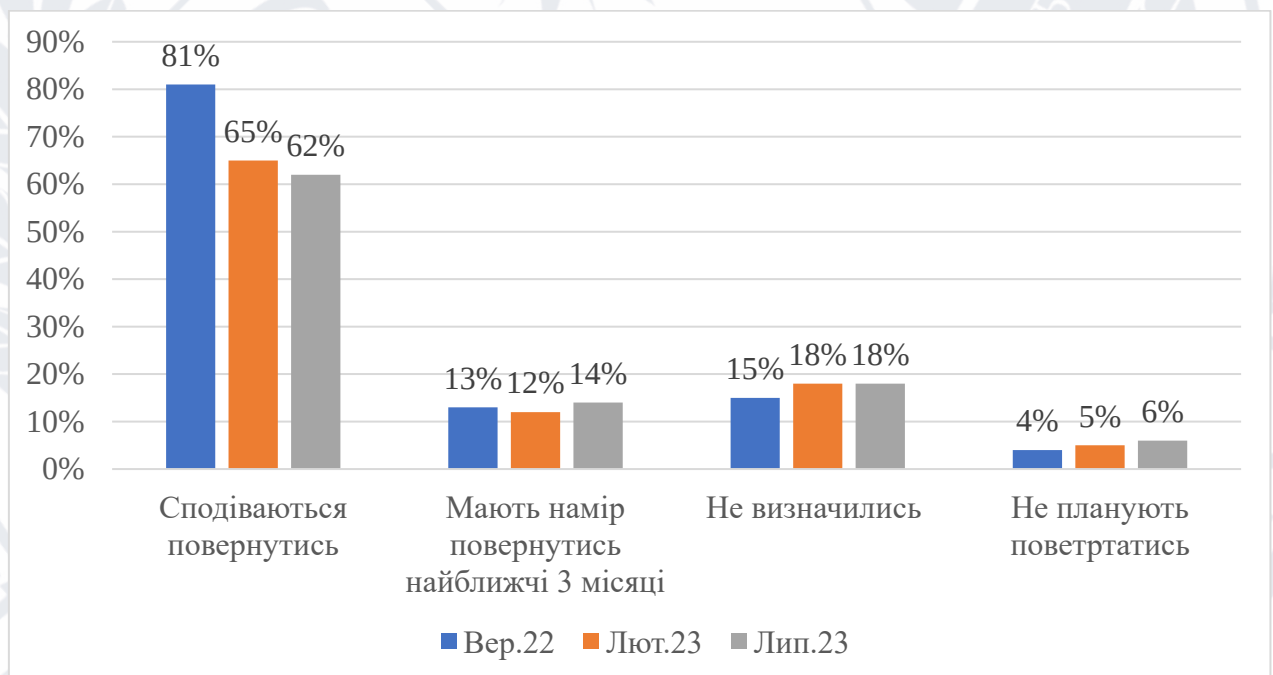

Рисунок 3.2 – Наміри українських біженців війни щодо повернення, за даними опитувань УВКБ ООН у 2023 р., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [30]

Водночас немає прямого зв'язку між інтеграцією в країні перебування та неповерненням, оскільки освіта, підвищення кваліфікації, отримання краще оплачуваного робочого місця тощо можуть в кінцевому підсумку сприяти

накопиченню ресурсів для повернення та реінтеграції на батьківщині. До того ж, чим довше людина перебуває за кордоном, тим більше цих ресурсів вона накопичує. Важливе значення мають отримана освіта, знання мов; не менш важливими є грошові заощадження мігрантів та їхні перекази рідним на батьківщину. Тому протиставлення інтеграції та повернення не завжди відповідає дійсності, і в деяких випадках доцільніше говорити про інтеграцію в інтересах повернення.

На рисунку 3.2 можна побачити досить великий відсоток людей, які планують повернутись в Україну, проте з часом цей показник зменшується. Так у липні 2023 року кількість зменшилась на 19%, в той же час, кількість людей, які не будуть повертатись збільшується. Причиною цьому є війна, економічна та політична нестабільність.

Для ефективного повернення громадян в Україну країна повинна уникати використання адміністративних методів. Натомість, слід стимулювати репатріацію шляхом створення сприятливих умов для налагодження нормального життя на батьківщині. Це передбачає відновлення економіки, соціальної інфраструктури та роботи інституцій. Також необхідно забезпечити пряму організаційну, логістичну та фінансову допомогу, яка зазвичай надається міжнародними організаціями та іншими зарубіжними донорами, хоча ця допомога не може бути тривалою.

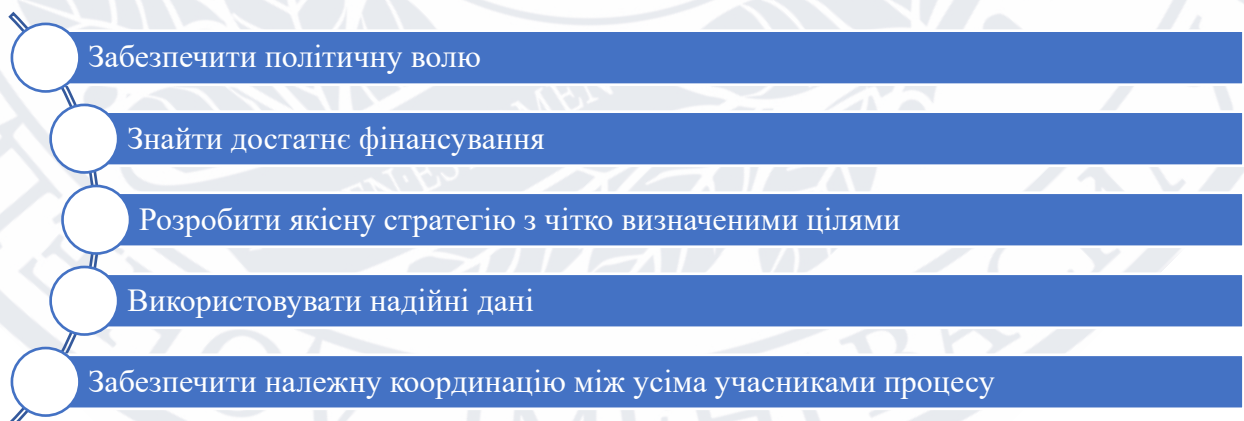

Рисунок 3.3 – План успішної реалізації програми на повернення біженців в Україну

Джерело: побудовано автором на основі даних [27]

Ці заходи допоможуть усунути перешкоди на шляху повернення громадян на батьківщину.

Висновки до розділу 3

Міжнародна міграція не є однорідним явищем, існують різні типи переміщень: безповоротні, тимчасові і постійні, сезонні і маятникові міграції. Кожен з цих типів визначається тривалістю перебування і характером перехідного переміщення.

Міграційний потік визначається різними причинами, серед яких важливими є економічні та політичні фактори. Економічна міграція зумовлена пошуком кращих можливостей для отримання доходу, але політичні та військові конфлікти призвели до масштабної міграції від тисяч до мільйонів біженців.

Вплив міжнародної трудової міграції на економіку країн-донорів і країн-одержувачів допомоги неясно, і воно має безліч позитивних і негативних наслідків. Вплив трудової міграції на економіку країн-донорів відбивається в багатьох зовнішніх факторах.

Одним з найбільш обговорюваних наслідків міжнародної трудової міграції для економіки країн-донорів є грошові перекази, які трудові мігранти відправляють в свої рідні країни. Дослідження показали, що вплив міжнародної трудової міграції на економіку приймаючої країни є складною комбінацією позитивних зовнішніх факторів.

Було проведено аналіз в якому визначили, що на рішення біженців про повернення впливає сімейний стан і те, чи перебувають вони за кордоном разом із сім'єю. Возз'єднання з рідними, які залишилися вдома, є важливим фактором репатріації. Особливо це стосується українських біженців війни, серед яких жінки та діти становлять більшість, і для яких возз'єднання сім'ї має значну вагу при прийнятті рішення про повернення.

Варто також враховувати соціальний статус та життєвий досвід. Біженці, які мали високий соціальний статус, достатні доходи і зберегли джерела цих доходів на батьківщині, частіше схильні до повернення. Перебуваючи в іншій країні як вигнанці, вони часто переживають погіршення якості життя та втрату соціального статусу. На відміну від тих, кому є куди повертатися, особи, які втратили близьких, дім та майно, мають менше мотивів для повернення.

При прийнятті рішення про повернення важливу роль відіграють позитивні очікування щодо безпеки в рідній країні. Важливо також, чи збереглось житло біженців; якщо ні, то чи є механізми компенсації за втрачене майно та підтримка з боку держави і неурядових організацій у вирішенні житлового питання. Наступним фактором є можливості отримання доходу та працевлаштування. Економічні обставини впливають на рішення про повернення на другому місці, після забезпечення безпеки.

ВИСНОВКИ

Міграція населення є багатовимірним явищем, яке ускладнюється економічними та соціальними змінами, що відбуваються в українському суспільстві в умовах активізації глобалізаційних процесів і впливу світової економічної кризи. Негативні тенденції в розвитку багатьох сфер життя населення України, значний відтік кваліфікованих кадрів тощо, обумовлюють необхідність поглибленого вивчення міграційних процесів.

У результаті аналізу було зрозуміло, що сучасна концепція міграції передбачає переселення населення та міграцію окремих осіб. Після вивчення змін у визначенні терміну та його відмітних ознак створено більш конкретне визначення міграції: це переміщення населення, яке має просторовий характер, це призводить до більшої зміни постійного чи тимчасового проживання особи внаслідок добровільного чи вимушеного переїзду через кордон, що супроводжується зміною їх соціально-економічного статусу.

Дослідження показало, що міграція значною мірою зумовлена економічними, соціальними, політичними та технологічними змінами в усьому світі, які залежать від різноманітних політичних пріоритетів. Основними напрямками міжнародної трудової міграції є країни, що розвиваються, і розвинені країни.

Класифікація видів міграції за різними ознаками, такими як причина, тривалість, правовий статус імміграції, є важливим етапом розуміння суті міграційних процесів. Така класифікація допомагає аналізувати різні аспекти імміграції та визначати їхні наслідки для країн та індивідів.

Важливим є також розрізнення між імміграцією та зайнятістю, оскільки це впливає на правовий статус та легальність працевлаштування іммігрантів. Належне регулювання цих питань сприяє сталому розвитку країн та забезпечує права та обов'язки іммігрантів.

Зараз міжнародна міграція охоплює всі країни світу, які тією чи іншою мірою залучені до глобальних міграційних потоків. Сьогодні міжнародна

міграція є одним із важливих факторів, що впливають на розподіл населення планети. Це пояснюється тим, що в розвинених країнах міжнародна міграція є основним (і в деяких випадках єдиним) засобом зростання населення, тоді як у країнах, що розвиваються, міжнародна міграція сприяє зростанню населення. Зниження темпів зростання чисельності населення та зменшення ризику перенаселення.

У роботі виявлено, що основними чинниками посилення всіх типів міграції в Україні є: економічні мотиви; розширення зовнішньоекономічних зв'язків; інтенсифікація міждержавних інтеграційних процесів; лібералізація процедур еміграції та імміграції; нерівномірний розподіл продуктивних сил; погіршення екологічної ситуації; криміналізація суспільства тощо.

На розвиток сучасного міграційного процесу в Україні вплинули кілька важливих факторів, зокрема анексія Криму та конфлікт на сході України, а саме повномасштабне вторгнення, яке почалося 24 лютого 2022 року. Це значно скоротило населення та збільшило інтенсивність імміграційних потоків. Це призвело до посилення внутрішньої та зовнішньої міграції українців. Важливі реформи, проведені в країні, виявилися недостатньо рішучими та послідовними. З розвитком європейської та євроатлантичної інтеграції українці протягом багатьох років активно брали участь у міжнародній трудовій міграції, накопичили значний міграційний досвід та створили розгалужені міграційні мережі.

Трудові мігранти займають особливе місце в міграційному процесі України, значно переважаючи інші види міграцій. Сьогодні Україна є одним із найбільших постачальників робочої сили в Європі.

Вплив міжнародної трудової міграції на економіку країн-донорів і країн-реципієнтів є неоднозначним і має як позитивні, так і негативні наслідки. Вплив трудової міграції на економіку країни-донору проявляється через різні зовнішні ефекти. Найбільш обговорюваним аспектом міжнародної трудової міграції для країн-донорів є грошові перекази, які мігранти надсилають додому. Дослідження показують, що вплив міжнародної трудової міграції на

економіку країн-реципієнтів є складним поєднанням позитивних зовнішніх ефектів.

Ринкове регулювання імміграції відбувається шляхом створення попиту та пропозиції на робочу силу з відповідними рівнями професійної кваліфікації та встановленими рівнями оплати праці. У цьому процесі пріоритет надається інтересам роботодавців, які прагнуть знизити заробітну плату та соціальні витрати. Однак державне регулювання є необхідним, оскільки ринок праці не здатний самостійно контролювати масштаби мобільності робочої сили, особливо низькокваліфікованих працівників, і не може захистити інтереси тих, хто працевлаштований за кордоном.

Адміністративні органи виконують функцію міждержавного розподілу робочої сили, а окремі аспекти міграційного процесу вивчають і регулюють спеціально створені міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, ЮНЕСКО та інші.

Міграційні кризи, особливо ті, які пов'язані з біженцями з країн третього світу, породжують важливі виклики для країн-реципієнтів. Серед них міжетнічні та міжрелігійні конфлікти, поширення хвороби, зростання рівня безробіття та соціально-гуманітарні проблеми. Важливо розглядати ці аспекти як складові глобальних викликів, щоб розробляти ефективні стратегії управління міграцією та враховувати потреби іммігрантів.

Зробили аналіз теоретичних засад, структури, принципів міждержавних міграційних зв'язків України, визначили актуальні проблем, пов'язаних з міграцією та її впливом на економіку країни.

Основні чинники української масової трудової міграції, насамперед, мають економічний характер, що перетворює міграцію у механізм виживання у процесі боротьби з бідністю або уникнення безробіття.

Трудова міграція займає особливе місце в системі міграційних процедур України, переважаючи за обсягом усі інші види міграційних потоків. Сьогодні Україна є одним із найбільших експортерів робочої сили в Європі.

Возз'єднання з рідними, які залишилися вдома, є важливим фактором репатріації. Особливо це стосується українських біженців війни, серед яких жінки та діти становлять більшість, і для яких возз'єднання сім'ї має значну вагу при прийнятті рішення про повернення.

При прийнятті рішення про повернення важливу роль відіграють позитивні очікування щодо безпеки в рідній країні. Важливо також, чи збереглось житло біженців; якщо ні, то чи є механізми компенсації за втрачене майно та підтримка з боку держави і неурядових організацій у вирішенні житлового питання. Наступним фактором є можливості отримання доходу та працевлаштування. Економічні обставини впливають на рішення про повернення на другому місці, після забезпечення безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міграційні процеси в Україні сучасний стан і тенденції - ПНПУ імені В. Г. Короленка. URL: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/robota_10.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
2. Міграційні процеси: сутність, причини, види та показники міграції. buklib.net. URL: <https://buklib.net/books/27309/> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Міграційні процеси в Україні: причини та наслідки - Кадрова Агенція Пелех. Робота за кордоном, вакансії з усього світу від Агентства Пелех - Кадрова Агенція Пелех. URL: <https://pelekh.agency/news/migratsiyni-protsesi-v-ukrayini-prichini-ta-naslidki.html> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Міграція в Україні: факти і цифри. IOM Ukraine. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
5. Бортник Н., Єсімов С., Мороз Н. Міграційні процеси: поняття, сутність, сучасний стан. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. Т. 2017, № 884. С. 64–71. URL: <https://doi.org/10.23939/law2017.884.064> (дата звернення: 16.11.2023).
6. Церковний І. Міграційні зв'язки України: проблеми та тенденції розвитку. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/59674/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%d0%a6%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%b8%cc%86_15.11.pdf (дата звернення: 16.11.2023).
7. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Міжнародна економіка: підручник. К. Центр учбової літератури, 2012. 416 с. (дата звернення: 16.11.2023).
8. Причини міжнародної міграції робочої сили та її види URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19307/> (дата звернення: 17.11.2023).

9. Населення та міграція. Головне управління статистики в Одеській області.

URL: http://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/demogr/demogr5.htm#:~:text=Міждержавна%20міграція%20%20вибуття%20населення%20за,до%20України%20з%20і інших%20країн. (дата звернення: 17.11.2023).

10. Міграція зовнішня (міждержавна). Інститут історії України. URL: http://history.org.ua/?termin=Migratsiya_zovnishnya (дата звернення: 18.11.2023).

11. Безгулий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. 2018. № 1. С. 5–13. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.1.1> (дата звернення: 19.11.2023).

12. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf (дата звернення: 21.11.2023).

13. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022) | Cedoss. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznaya-2022/> (дата звернення: 23.11.2023).

14. Македон В. Оцінка процесів та макроекономічних наслідків міжнародної трудової міграції в умовах глобальної економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-6> (дата звернення: 26.11.2023).

15. Яковенко Ю. Сучасні тенденції розвитку міграційних процесів: глобальні особливості та наслідки для України. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2020. № 98. С. 79–88. (дата звернення: 27.11.2023).

16. Світові міграційні процеси. Реферат. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/geograf/23463/> (дата звернення: 29.11.2023).

17. World Migration Report 2022. World Migration Report | International Organization for Migration, IOM. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (дата звернення: 30.11.2023).

18. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. 2 (17). С. 127-139. (дата звернення: 30.11.2023).

19. Казакова Л. О., Куруц М., Зимомря О. І. Проблеми та перспективи розвитку міждержавних міграційних зв'язків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-40-7> (дата звернення: 01.12.2023).

20. Населення України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 01.12.2023).

21. Грошові перекази в Україну. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/> (дата звернення: 01.12.2023).

22. Македон В. Оцінка процесів та макроекономічних наслідків міжнародної трудової міграції в умовах глобальної економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. (дата звернення: 27.11.2023).

23. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.; за ред. В. Потапенка. Київ. 2023. 33 с. (дата звернення: 27.11.2023).

24. Міжнародна міграція робочої сили: державне регулювання. Реферат. Освіта.UA. URL: https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18269/ (дата звернення: 01.12.2023).

25. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 21.05.2024).

26. У Європу за рік виїхало 8 млн українців, але перекази працівників просіли на \$1 млрд. У чому причина? URL: <https://forbes.ua/money/u-2022-mu-ukrainski-migranti-prosili-v-postachannya-valyuti-na-1-mlrd-chomu-skorotilisya-perekazi-rozpovidae-ekonomist-vasil-povoroznik-21032023-12522>

27. Національний ін-т стратегічних досліджень. Повернення вимушених мігрантів на батьківщину як найкраще рішення: чинники та засоби його забезпечення. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/povernennya-vymushenykh-mihrantiv-na-batkivshchynu-yak-naykrashche> (дата звернення: 23.05.2024).

28. UNHCR. Operational Data portal. Ukraine refugee situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 23.05.2024).

29. IOM (2023). Assisted Voluntary Return and Reintegration. URL: <https://www.retornovoluntario.pt/uploads/a58c605e7e2f2caf23efe739eb4a3ad7.pdf> (дата звернення: 23.05.2024).

30. UNHCR (2023). Lives on Hold #4 – Intentions and perspectives of refugees from Ukraine: Regional Intentions Report. URL: <https://reliefweb.int/report/world/lives-hold-4-intentions-and-perspectives-refugees-ukraine-regional-intentions-report-july-2023> (дата звернення: 23.05.2024).

31. Вікова та статеві міграція. OECD Statistics. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=DIOC_SEX_AGE (дата звернення: 27.05.2024).

32. Савченко М. В., Ішук Ю. А., Барчук К. В. Емпіричний аналіз грошових переказів трудових мігрантів в Україну: основні тенденції та економічні наслідки. *Бізнес Інформ*. 2024. № 5. С. 45-56.